
Med anledning av en anmälan om påstådda brott av en polisman har åklagaren föranstaltat om förhör med utpekad gärningsman innan beslut i frågan om inledande av förundersökning fattats

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot Polismyndigheten i Västra Götaland för handläggningen av en trafikutredning.

Utredning

Handlingar i polismyndighetens ärende AL793-3793-05 och vissa handlingar i Åklagarmyndighetens, riksenheten för polismål, Göteborg (C-3-490-05), infordrades och granskades. Av dessa framgick att AA den 11 april 2005 hade anmält polisinspektören BB för tjänstefel i samband med handläggningen av en trafikutredning. Den 14 april 2005 gav vice chefsåklagaren CC polisen utredningsdirektiv i ärendet enligt följande.

Det finns inte i dagsläget skäl att inleda förundersökning. Innan beslut därom fattas vill jag att Du *upplysningsvis* hör BB ang. omständigheterna kring förhöret. Han skall bl. a. tillfrågas om förhörsvittne fanns närvarande, om han uppfattat att AA förnekade att han gjort sig skyldig till vårdslöshet i trafik samt om han uppfattat att AA ville ha en försvarare. Det är naturligtvis bra om Du även skriver ner annat som kan framkomma vid förhöret. Ring gärna om det är något Du undrar över!

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över vilka rättsliga överväganden som föregick åtgärden att ge direktiv om att en för brott anmäld polis skulle höras upplysningsvis trots att förundersökning i ärendet inte hade inletts.

Åklagarmyndigheten kom in med yttrande jämte yttranden från dåvarande överåklagaren DD och CC.

CC

Den aktuella anmälan gjordes av AA den 11 april 2005 och avsåg ett påstått tjänstefel i september 2004. I anmälan hänvisades till ett målsägandeförhör med AA hållet i anslutning till anmälningsupptagningen av kriminalinspektören EE Därutöver innehöll akten även förundersökningsprotokollet TL8562-04 vilken översänts för kännedom.

Jag har i dagslägen ingen minnesbild av de överväganden jag gjorde då jag beslutade att inspektören BB skulle höras upplysningsvis. När jag idag tar del av materialet

kan jag konstatera BB är angiven som handläggare av ärendet. Det framgår också att en rapport upprättats i ärendet i anslutning till händelsen av ”insp. FF” och att detta skedde nästan fyra månader innan BB färdigställde protokollet. Av rapporten framgår att AA uppgett att han förmodligen somnat under färden. BB:s förhör med AA där han underrättas om misstanke om vårdslöshet i trafik innehåller inga uppseendeväckande uppgifter och skiljer sig inte, enligt min bedömning nu och sannolikt även enligt den bedömning jag gjorde då, på något avgörande sätt från de uppgifter som lämnades av AA i samband med rapportens upprättande. Det rapporterade var att bedöma som vårdslöshet i trafik.

I belysning av omständigheterna ovan har jag uppenbarligen gjort bedömningen att FF:s uppgifter i förhöret med EE var av den karaktären att de inte omedelbart skulle läggas till grund för en misstanke om brott. I det läget ansåg jag det vara värdefullt att även få BB:s bild av vad som förevarit under den utredning som påbörjades den 6 juni 2004 kl. 05.40 och som avslutades den 29 september så genom att BB till sin chef redovisade förundersökningsprotokollet. Möjligheten att även efter ett förhör med BB inleda förundersökning hade inte på något sätt försuttits genom detta förfarande.

DD

Riksenheten för polismål började sin verksamhet i januari 2005. Under tiden fram till den 1 juni 2005 var enheten under uppbyggnad, och för medarbetarna i Göteborg och Malmö var förhållandena tidvis mycket besvärliga. I Göteborg började en åklagare sin tjänstgöring den 1 mars och övriga två åklagare, däribland vice chefsåklagaren CC, och en administratör den 1 april. Under den första tiden skulle medarbetarna i Göteborg förutom att hantera de ärenden som dagligen inkom från Disciplinenheten i Göteborg och Internutredningsenheten vid Polismyndigheten i Västmanlands län, få igång administrativa rutiner och datastöd. Samtidigt övertogs också en betydande mängd pågående ärenden från åklagarkamrarna i Västra Götalands län och Hallands län samt från en tidigare polisåklagare i Västerås.

Som ovan angetts började CC sin tjänst som polisåklagare den 1 april 2005. Den första tiden ägnade han dock i huvudsak till att förbereda ett omfattande hovrättsmål som skulle pågå under flera dagar med början den 18 april 2005.

Den ovan beskrivna arbetsituationen i Göteborg bör, enligt min mening, vägas in vid bedömningen av CC:s åtgärd den 14 april 2005 att ge direktiv om att en för brott anmäld polis skulle höras upplysningsvis trots att förundersökning inte var inledd.

Åtgärden var felaktig då utrymmet för att vidta utredningsåtgärder utan att förundersökning har inletts är ytterst begränsat. En s.k. förutredning får inte sträcka sig längre än vad som krävs för att ställning ska kunna tas till om förundersökning ska inledas eller inte.

Enhets åklagare har vid praxismöte diskuterat gränsdragningen mellan förutredning och förundersökning. Med ledning av bl. a. vad JO anförde i beslut 1997 04 18 och 1997 07 03 rörande denna fråga har åklagarna enats om en gemensam hållning. Slutsatsen är att det inom ramen för en förutredning i princip endast är möjligt att komplettera en ofullständig anmälan genom förhör med anmälaren eller målsäganden eller för att skaffa in handlingar som kan få betydelse för ställningstagandet i fråga om förundersökning skall inledas. Arrestantblad och händelse-rapporter är exempel på handlingar som kan få betydelse vid bedömningen av anmälningar mot poliser.

Åklagarmyndigheten

Bakgrund

Den 11 april 2005 anmälde AA en polisman vid Polismyndigheten i Västra Götaland för att denne skulle ha förfarit felaktigt i samband med att AA hördes som misstänkt för vårdslöshet i trafik. Förhöret hölls den 29 september 2004 av polismannen BB. En anmälan om tjänstefel upprättades (1400-K52904-05). I samband med anmälningsupptagningen hölls ett förhör med anmälaren.

I enlighet med 5 kap 1 § polisförordningen överlämnade Polismyndigheten i Västra Götaland den 12 april 2005 anmälan jämte nämnt förhör samt protokoll från trafikmålsutredningen till Riksenheten för polismål för beslut om förundersökning skulle inledas. Efter att ärendet tilldelats åklagare CC lämnade CC den 14 april 2005 utredningsdirektiv till kommissarie GG. I direktivet anges bl.a. att "Det finns inte i dagsläget skäl att inleda förundersökning. Innan beslut därom fattas vill jag att Du upplysningsvis hör BB (polismannen) ang. omständigheterna kring förhöret".

Efter att BB hörts upplysningsvis den 21 april 2005 överlämnades ärendet åter till åklagare CC för ställningstagande till ärendets fortsatta handläggning.

CC beslutade den 4 maj 2005 att inte inleda förundersökning under motivering att anmälningsuppgifterna inte ger anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats. I beslutet anges vidare att "Efter förhör med den polisman anmälan avser ang. händelseförloppet saknas anledning anta att brott förövats".

Bedömning

Frågan gäller vilka utredningsåtgärder som kan företas utan att beslut om inledande av förundersökning har meddelats.

I Justitieombudsmannens ämbetsberättelse 1997/98 s 98 och 2000/01 s 178 har frågan varit uppe till prövning.

Tröskeln för att inleda en förundersökning har satts lågt. Det räcker med att det förekommer anledning till misstanke om brott. Mot bakgrund härav torde behovet av kompletterande uppgifter inför ställningstagandet om förundersökning skall inledas eller inte i allmänhet vara ringa. Utrymmet att vidta utredningsåtgärder utanför en förundersöknings ram är mycket begränsat. Inom ramen för en s.k. förutredning kan endast punktvisa åtgärder som syftar till att genom en begränsad komplettering av kända eller påstådda förhållanden berika beslutsunderlaget i förundersökningsfrågor vidtas. Förundersökningsledaren kan exempelvis inhämta visst skriftligt material för att få någon fråga särskilt belyst. Det får vidare anses tillåtet att be anmälaren att lämna kompletterande muntliga uppgifter i de hänseenden som bedöms vara relevanta i sammanhanget.

I nu aktuellt ärende har åklagaren utanför förundersökningens ram låtit höra den polisman som i anmälan pekats ut som gärningsman. Som JO påpekat i nämnda ämbetsberättelser får förhör med vittnen eller med någon som i en anmälan pekats ut som gärningsman aldrig förekomma inom ramen för en förutredning. Jag delar DD:s bedömning att åklagarens beslut att låta höra polismannen utan att förundersökning inletts varit felaktigt. DD har vidare i sitt yttrande redogjort för enhetens uppfattning om vilka utredningsåtgärder som i princip kan ske inom ramen för en s.k. förutredning. Enligt min bedömning stämmer enhetens uppfattning väl överens med vad jag ovan anför i saken.

AA yttrade sig över remissvaret.

Bedömning

JO är ett extraordinärt tillsynsorgan vars uppgift är att granska att myndigheter och deras befattningshavare följer lagar och andra författningar. JO:s tillsyn är däremot inte avsedd att ersätta den granskning som ankommer på annan. Mot bakgrund bl.a. av att AA:s klagomål till JO visat sig vara identiska med dem som han framförde till polisen finns det inte anledning för mig att vidta någon ytterligare åtgärd eller göra något uttalande med anledning av hans klagomål.

Av de handlingar som inforrats i ärendet framgick emellertid att CC med anledning av AA:s anmälan givit direktiv till polisen att den för brott utpekade polismannen skulle höras upplysningsvis innan han kunde ta ställning till om förundersökning skulle inledas.

Som Åklagarmyndigheten angett är följaktligen frågan i ärendet vilka utredningsåtgärder som kan företas utan att beslut om inledande av förundersökning har meddelats. Jag har ingen annan uppfattning i denna sak än den som redovisats i Åklagarmyndighetens yttrande och ansluter mig därför till de bedömningar som framförts där. Det var således fel av CC att ge polisen direktiv att höra BB upplysningsvis när förundersökning inte hade inletts.

Jag finner det i hög grad anmärkningsvärt att CC inte heller i efterhand tycks inse att en för brott utpekad person inte kan höras annat än inom ramen för en förundersökning. Det finns anledning framhålla att det begränsade utrymmet för förutredningsåtgärder motiveras av hänsyn till grundläggande rättssäkerhetsintressen. Om förhör hålls med den som pekats ut som skyldig till visst brott innan förundersökning inletts finns risk för att denne lämnar för honom oförmånliga uppgifter som sedermera kan komma att användas mot honom vid en straffrättslig prövning. Regleringen i rättegångsbalken, med dess lågt satta tröskel för att inleda förundersökning, bygger på tanken att den som misstänks för brott endast inom ramen för en förundersökning – med de rättssäkerhetsgarantier som omgärdar en sådan – skall kunna förmås att lämna upplysningar som kan läggas till grund för ett åtal mot honom.

Jag utgår från att CC numera kommit till insikt om att hans handlande var felaktigt och avslutar ärendet med den kritik som ligger i vad jag nu har anfört.